

Thomas KAUT

Razmišljanje o etici prevođenja Istina - razumijevanje - vjernost*

Istina

Svoje kratko izlaganje, koje nikako ne iscrpljuje ovu temu, počinjem razmišljanjem u čemu bi bili cilj i nakana prevođenja. Zašto i čemu trebamo prijevode? Tko prevodi? Za koga prevodi? O kakvom se etičkom dobru raspravlja u procesu prevođenja?

Sasvim jednostavni odgovor mogao bi glasiti: prijevodi su potrebni zato što se srušila Babilonska kula te mitološke posljedice toga rušenja ostaju trajno, tj. zapreka da se ljudi međusobno razumiju zato što ljudski rod ne govori jedan jezik, nego oko 6500 različitih jezika, i to toliko različitih da ih razumiju samo oni koji su ih učili. Kad se pripadnici različitih jezičnih zajednica žele sporazumjeti, potrebne su im osobe koje poznaju oba dotična jezika te mogu poslužiti kao posrednici.

Oznaka "posrednik" ovdje ukazuje na sljedeći hermeneutički sklop: iako prevoditelj odnosno tumač igra prvorazrednu ulogu u omogućavanju sporazumijevanja, jer se ono bez njega ne bi uspostavilo, ipak pri tome sporazumijevanje uspijeva samo onda kada se prevoditelj ili tumač odreknu vlastitog sadržajnog dodavanja. Komunikacija će u takvom slučaju uspjeti samo onda kada tumač i prevoditelj sebe smatraju sredstvom do svrhe, i tako se ponašaju, te se pri tome uzdržavaju od priopćavanja vlastitog mišljenja. Prevoditelj i tumač ograničavaju svoj doprinos na vid komunikacije koji se tiče prenošenja jedne kulture u drugu (kulturübergreifende Aspekt der Kommunikation). Prevoditelj i tumač trude se drugim riječima ili izrazima reći ono što je drugi već prije kazao u svome jeziku koji ostali ne razumiju. Što se prevoditelj i tumač više ograniče na smislenu ponavljanje onoga što je rečeno na nekom drugom jeziku, tim više pridonose spo-

* Predavanje održano na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji prigodom predstavljanja Šarićeve Biblije, 21. lipnja 2007. S njemačkog preveo dr. Mato Zovkić.

razumijevanju. Prema tome, prvi cilj prevoditelja je omogućiti što uspješniju komunikaciju koja prelazi kulture. Međutim, je li ona moralno dobro za kojim teži prevoditelj?

U biti se ne može osporavati da je moralno poželjna komunikacija koja prelazi kulture. Samo tako mogu se ostvariti visoke etičke vrijednosti, kao npr.: mir, pomirenje, spoznaja. Ipak, komunikacija koja prelazi kulture nije neko apsolutno dobro. Ima komunikacijskih sadržaja koji gaze ljudsko dostojanstvo, dovode u opasnost kulturna ostvarenja i uništavaju ljudski život. Takvi sadržaji ne bi smjeli prelaziti preko usana, a kamoli preko granica jezika. Kad bismo se zadovoljili čistom komunikacijom što prelazi kulture, kakva je uvijek spremna na svakovrsnu uslugu, te kad bismo to smatrali najvećim moralnim dobrom prevoditelja, tada bismo se odrekli razlike između laži i istine, a u konačnici razlikovanja dobra od zla. Međutim, da li je moralno poželjna komunikacija koja se toga odriče?

Hipokratova prisega formulirala je npr. etiku liječnika već prije 2000 godina sve do nedavno uspješno, zato što je garantirala vrhunsku vrijednost postizanju najvećeg dobra, tj. neograničenom poštivanju ljudskoga života. Smatram da postoji takva vrhunska vrijednost u postizanju apsolutnog dobra također kod prevodenja. To apsolutno dobro dopušta i traži da razlikujemo dobru od loše komunikacije. Ako, naime, ne želimo razlikovati dobru i vrijednu od loše i škodljive komunikacije, iako znademo za takvu razliku, čemu onda etika prevodenja?

Cilj prevodenja jest apsolutno dobro koje je istina. Mogao bi netko prigovoriti da ne možemo definirati istinu. Međutim, ni liječnik ne može definirati život a ipak ga gleda kao moralno dobro svoga rada. Istinu ne možemo poznavati. Ni Hipokrat nije znao što je život. Istinu ne možemo prisvojiti ili je posjedovati. Nijedan dobar liječnik nije nikada sebi prisvajao kao posjed život svojih pacijenata.

Apsolutna dobra trebala bi biti zaštićena od ljudskog zahvata. To bi ujedno trebao biti i razlog zašto ih ljudi ne mogu razoriti. Čovjek doduše može uništi pojedinačni život, i to je na nesreću često pokazivao; može čak jednim udarcem ugaziti velik broj ljudskih života, ali samo načelo života ne može uništiti kao što ga ne može ni izmisliti. Život je moralno dobro i uključuje izvjesnost da svaki život ima neotuđivu vrijednost, bez čovjekove pomoći. Isto, *cum grano salis*, vrijedi i za istinu. Čovjek je ne može definirati, poznavati, posjedovati ili razoriti. Može je, na žalost, potisnuti. Ali istinu ne može tako odstraniti da više ne bi postojala. Tirani i diktatori mogu sanjati kako bi potisnuli istinu tako da joj zametnu svaki trag, da potpuno odumre. Nijednome to nije uspjelo. Apsolutna dobra su nerazoriva, neprolazna, vječna. Ta tvrdnja nije idealistička postavka ili projekcija

neispunjenih želja, pogotovu ne djetinjasta iluzija, nego je praktično dostupna potreba i skoro svakodnevno je doživljavamo. Ondje gdje biva postavljena istina, bivaju zapostavljeni također život, sloboda, pravda te sva ostala dobra i vrijednosti. To iskustvo stekli su milijuni ljudi, da ne kažemo milijarde.

Posjed, kontrola, definicija jesu kategorije koje bi se teško mogle odnositi na život ili istinu. S istinom možemo biti povezani ako je želimo ili za njom tragamo. S obzirom na život, pretpostavljam da smo svi stekli iskustvo kako život shvaćamo onda kada ga aktivno prakticiramo, kada zaista živimo. Život doživljavamo samo u neposrednosti doživljaja. Svi znademo što je odsutnost života - dugo bolovanje, umiranje, smrt. Isto tako svi znademo što je odsutnost istine - laž, prijevara, obmana. Sasvim praktično poznajemo ono što je protivno od istine, neistinu sa svim posljedicama; poznajemo je, doživljavamo je, postajemo njezine žrtve, ponekad je prakticiramo. Činjenica je da nemamo neposredni, izravni pristup istini. Ipak je poznajemo posredno i neizravno, barem znademo da ona postoji. Svaki od nas zna da narušava istinu kada laže, da laže onda kada laže. Ova oštra svijest i točno znanje o neistini za opreku od istine sačinjava razliku između laži i zablude, prevare i nesporazuma, duboku razliku između grijeha i pogreške.

Upravo zato pitanje upravitelja Pilata: "Što je istina?" (Iv 18,38) u temelju je podlo. Pilat, naime, nije htio doznati istinu od Isusa. Svojim na oko neprolaznim pitanjem htio je otarasiti se Isusa te s njime i istine; nije htio da ga istina prosvijetli. Pilatovo pitanje zapravo znači: "Dobri čovječe, Isuse, ti i ja ne znamo što je istina. Čemu da se oko toga brinemo?" Ispravan je suprotni zaključak: upravo stoga što ne poznajemo točno istinu, moramo se oko nje brinuti, jer znademo da ona postoji, da ima istine. Tko niječe postojanje istine, trebao bi zaniijekati postojanje laži, prevare, obmane i neistinitosti. Ipak to ne bi bilo praktično ni osobito pametno.

U slijedećem dijelu razmišljamo kako dolazimo do istine u kontekstu prevođenja.

Razumijevanje

Platonovu kasnom djelu *Nomoi* (Zakoni) već je u antici dodat poslijeplatonski dodatak naslovljen *Epinomis*. U njemu se u vezi s pitanjem o znanosti (*episthêmê*), koja sačinjava temelj prave mudrosti (*sofia*) i spoznaje (*fronêsis*), nalazi slijedeća vrijedna misao:¹

¹ PLATON, *Epinomis* 975c: "ou gar mên oude mantikê oud' hermeneutikê to para pan: to legomenon gar oiden monon, ei d' alêthes, ouk emathen."

Ovdje ne treba uzimati u obzir ni proroštvo (mantika) ni izlaganje (hermeneutika),² jer im je izrečeno poznato. Međutim, nemaju iskustva o tomu, je li to istinito.

Rudolf Hermann pojašnjava taj citat u svom biblijsko-hermeneutskom razmišljanju:

On (citat) nikako ne dovodi u sumnju istinu izgovorene riječi ili napisanog teksta niti ih proglašava nevažnim, nego tumača podsjeća da mu je zadaća ne nametati samoga sebe, kako je to jednom vrlo lijepo rečeno, a mislilac to često čini, nego izložiti drugoga koji tu govori ili je govorio... Što je drugi zapravo kazao ili mislio i kako to izložiti?³

Ovo izlaganje spomenute pseudoplatonske rečenice pokazuje se kod bližeg promatranja upravo kao paradni primjer dileme za hermeneutiku. Nasuprot R. Hermannu, valja istaknuti da je njegovo obrazloženje ove izreke o izlaganju iščupano iz teksta, bez obaziranja na nakanu izreke koja se može iščitati iz konteksta. Prema kontekstu, pisac *Epinomisa* hoće reći da izlaganje, uključivši i prevodenje, može za pitanje o znanosti temeljenoj na mudrosti jednako malo izdržati kao mantičko proroštvo, jer jedno i drugo, ne bi znalo ni moglo prepoznati istinu rečenoga i onoga što treba izložiti. Iz toga se može zaključiti da istinu ne bismo tako mogli istražiti i dokazati. Čini se da je istina upravo temelj traženoj mudrosti (koja je nužna za donošenje zakona te time za formativno normiranje državljana kao društva, *conditio sine qua non*).

Suprotno misli da bi zadaća hermeneutike bila “izložiti drugoga koji tu govori ili je govorio”, u onom pseudoplatonskom citatu u najboljem slučaju biva pretpostavljeno kao implicitno predznanje, ali to još nije tematizirano. Meni se čini da je također implicitno rečeno kako je pitanje istine nevažno za mantiku i hermeneutiku, barem malo zahtjevno. Upravo stoga su mantika i hermeneutika od neznatne koristi za zakonodavnu mudrost koja se temelji na istini. Toliko platonski epigon.

Ipak, Hermannovo tumačenje ove izreke je dopustivo i ima temelj u samoj stvari. Da bismo mogli shvatiti misao formuliranu u *Epinomisu*, trebamo dovesti do izražaja i ono što nije izraženo ako je ono potrebno za razumijevanje izraženoga a time i izričitoga. Čini se da autor *Epinomisa* pod hermeneutikom i mantikom misli na oblikovanje i izlaganje božans-

² Odgovarajuća grčka riječ odnosi se na postupak prevoditelja.

³ R. HERMANN, “Gotteswort und Menschenwort in der Bibel”, u: ISTI, *Bibel und Hermeneutik* (izd. Gerhard Krause) - Rudolf HERMANN, *Gesammelte und nachgelassene Werke* (izd. Horst Beintker i dr.), Band III, Göttingen, 1971., str. 138-183; navod sa str. 139-140. Ovaj članak objavljen je izvorno 1956. god. Stoga je to značajno, jer je Hermann tako razvio ove misli neovisno od H.-G. GADAMER, *Wahrheit und Methode* (1. izd. 1960.).

kog proroštva, odnosno pravne izreke. Da bismo otkrili i razumjeli zašto hermeneutika i mantika ne mogu obrazložiti mudrost, trebamo uvidjeti što mogu ponuditi pozitivno. U vezi s time, R. Hermann se s pravom trudio činiti ono što je ponudio kao obrazloženje one pseudoplatonske misli o izlaganju: iznijeti misao drugoga, a ovdje je to pisac *Epinomisa*. U odnosu na Friedricha Daniela Ernsta Schleiermachera možemo suzdržanije formulirati da je hermeneutika umjetnost izbjegavanja nesporazuma.⁴

Sve dotle dok se tumač potpuno trudi oko onoga što je drugi rekao, on je doista toliko kod drugoga da više nema odstojanja koje dopušta kritično ispitivanje. Prema ovome, hermeneutika ne zna o sadržaju istine onoga što izlaže. S druge strane, kritika je instancija koja ispituje izloženu izreku te je dokazuje kao istinitu ili odbacuje kao neistinitu. Ona nije dovoljno bliska izrečenome da bi to mogla točno upoznati. Prema Tacitu, distanca *sine ira et studio* je konstitutivni biljeg kritike toliko da ona svoj posao ne može obaviti bez te distance.

Neka mi bude dopušteno poslužiti se fizikom čestica te u analogiji prema njoj izložiti dilemu o hermeneutici i kritici. Kako se, naime, u izvjesnom smislu hermeneutika i kritika odnose jedna prema drugoj u vidu razumijevanja kao mjerenja impulsa i orbite jedne elementarne čestice,⁵ mogli bismo također govoriti o egzegetskoj relaciji neizvjesnosti. Prema otkriću Wernera Heisenberga ne mogu se istovremeno točno izmjeriti obje temeljne veličine jednog mikrofizikalnog sistema. U izvjesnom vremenskom trenutku možemo precizno izmjeriti impuls, tj. polje djelovanja elektrona ili koordinate mjesta zadržavanja u kružnom toku, ali nikada oboje istovremeno.⁶

⁴ Usp. F. D. E. SCHLEIERMACHER, *Hermeneutik* (izd. Kimmerle), Heidelberg, 1974., str. 82.

⁵ Usp. STEPHEN W. HAWKING, *A Brief History of Time: From the Big Bang to Black Holes*, Toronto etc., 1988, str. 57-66; RICHARD P. FEYNMAN, QED, *Die seltsame Theorie des Lichts und der Materie*, München-Zürich, 1988., str. 69, bilj. 3.

⁶ Vidi također S. W. HAWKING, *nav. dj.*, str. 58-59: "In order to predict the future position and velocity of a particle, one has to be able to measure its present position and velocity accurately... However, one will not be able to determine the position of the particle more accurately than the distance between the wave crests of light, so one needs to use light of a short wavelength in order to measure the position of the particle precisely. Now, by Planck's quantum hypothesis... one has to use at least one quantum. This quantum will disturb the particle and change its velocity in a way that cannot be predicted. Moreover, the more accurately one measures the position, the shorter the wavelength of the light that one needs and hence the higher the energy of a single quantum. So the velocity of the particle will be disturbed by a larger amount. In other words, the more accurately you try to measure the position of the particle, the less accurately you can measure its speed, and vice versa. Heisenberg showed that the uncertainty in the position of the particle times the uncertainty in its velocity times the mass of the particle can never be smaller than a certain quantity, which is known as Planck's constant... Heisenberg's uncertainty principle is a fundamental, inescapable property of the world."

Ta neizoštrena fizikalna relacija nije posljedica nesavršenih instrumenata za mjerenje ili pogrešnog postupanja pri mjerenju niti je prouzrokovana svojstvima upotrijebljenih instrumenata za mjerenje, nego prema Heisenbergu prirodni zakon koji vlada cijelom fizikom čestica a time i cijelom znanošću o prirodi.

Slično je s hermeneutikom i kritikom. Dokle god izrečeno biva izlagano, njegov sadržaj istine ne može se dohvatiti niti mjeriti. Međutim ako kritički ispitujemo istinitost onoga što je rečeno, tada to ne izlažemo niti dohvaćamo. Preko ovog paradoksa ne trebamo olako prelaziti, nego ga trebamo ozbiljno uzimati u svoj dubini značenja kao dijalektički princip razumijevanja.

Često nailazimo na izlaganja koja prave iz tobožnje nužde tobožnju vrlinu pa iskapčaju pitanje o istini onoga što treba izlagati ili što je izloženo, odnosno isključuju ga kao da ne pripada u popis egzegetskih dužnosti. Time se događa upravo ono što je R. Hermann želio da bude isključeno: istinitost teksta koji treba izlagati biva proglašena nevažnom (gleichgültig). Očito da ima tekstova kojima bi takav pristup mogao biti prikadan. Tekstovi Biblije ne pripadaju među njih. U njima sveti pisci postavljaju zahtjev za istinom na takav način da ti tekstovi gube svoju vrijednost te istovremeno interes primatelja ako bi se ustanovilo da je neopravdan ili nerješiv njihov zahtjev za istinom. Prema tome, ignorirati taj zahtjev znači upravo ne htjeti razumjeti Bibliju. Biblijski zahtjev za istinom (Anspruch auf Wahrheit) nije nešto kasnije pridodano i odlučeno od crkvenog učiteljstva nego duboko utkano u biblijske izreke, makar se to pojavljivalo pod izričitim izrazom "istina" (*alêtheia*) samo rijetko u dotičnim tekstovima, možda uz iznimku pavlovskih i ivanovskih tekstova.⁷ Biblijski način izražavanja manje odgovara traženju istine nego zahtjevu da čitatelj ili slušatelj vjeruju. Biblija nastupa sa zahtjevom bezuvjetnog autoriteta koji se temelji na istini. Stoga, ako je istina bitno obilježje biblijskih tekstova, izlagač se ne može postavljati kao da ne postoji taj zahtjev za istinom. Ako se iskopča iz pitanja o istini, tada ne omogućuje biblijskom tekstu kazivanje onoga što sadrži nego ga iskrivljuje, amputira mu kralježnicu.

⁷ Ipak trebamo uzimati u obzir i sinoptičku posebnu uporabu *captatio benevolentiae* u Mk 12,14 paral (Mt 22,16; Lk 20,10), koja dakako treba ne samo pokriti neistinitost Isusovih neprijatelja nego istovremeno iz usta neprijatelja neizravno pokazuje Isusov zahtjev za istinom (Wahreitsanspruch Jesu), tako govoreći dvostrukom podlogom. Upravo zato što uvjeravanje u istinu ne predstavlja nikakav kriterij istinitosti, ono često pobuđuje protivnu sumnju. Ne bi li to mogao biti jedan od razloga zašto sinoptički Isus nikada ne tvrdi da je istinita njegova poruka? Povijesni Isus morao je umjesto tvrdnje o istini nastupati s neobičnim autoritetom kojemu nije bilo potrebno dodatno uvjeravanje.

Stoga se biblijska hermeneutika ne može odreći kritike. Bilo bi krivo smatrati da kritika razara ili komada biblijski tekst. Naprotiv, kritika ga želi staviti pred forum razuma u snazi istine. Bez kritike, tumač je u opasnosti da nesvjesno podliježe svome unaprijed formiranom shvaćanju. Hans-Georg Gadammer piše:

*Tumač se ne smije služiti predrasudama i predumišljajima u koje je okovana svijest. On nije u stanju razlikovati sam od sebe urodene produktivne predrasude koje omogućuju shvaćanje od onih predrasuda koje priječe shvaćanje i vode ga u krivo razumijevanje.*⁸

To bi trebao biti glavni razlog zašto tumačenje i tumač, izlagač i izlaganje ne mogu dati obavijest o istini onoga što biva izlagano. Tu može pomoći tek kritika povezana s hermeneutikom.

Kritiku pokreću nerazdvojni blizanci slutnja i sumnja. One nikad ne miruju nego dovode u pitanje sve i neprestano. Malu djecu ne uštkava ni zabrana ni slom živaca, nego samo jasni i uvjerljivi odgovor bez uzmarka, bilo kao dokaz bilo kao pobijanje. Stoga je kritici potreban uređeni okvir, ako želi doprijeti do razlikovanja istinitog od neistinitog. Takav uređeni okvir sačinjavaju metodologija i metoda, jer formiraju uvjete pod kojima se odstranjuje opravdanje slutnje i valjanost sumnje, ako su ti uvjeti ispunjeni.

Kako, međutim, nadvladati i svladati paradoks egzegetske relacije neizvjesnosti a da je ne preskočimo niti ignoriramo. Hermeneutika ne zna ništa o istini i kritici, barem ne dovoljno iz teksta i njegova smisla. Problem se svakako može smanjiti temeljitom metodologijom i odgovarajućom i preciznom metodom izlaganja. Želim ipak upozoriti da pitanje o istini, kako god bez kritike ne može biti postavljeno ni odgovoreno, ipak ga isto tako sama kritika ne može riješiti na zadovoljavajući način.

Ukazao sam kako biblijski tekstovi ne postavljaju zahtjev za istinom tvrdnjom o istinitosti nego pomoću traženja da ljudi vjeruju. Do istine o osobi koja je Isus možemo doći samo povjerenjem. Stoga, vjera želi posredovati povjerenje u Isusa iz Nazareta i svjedočanstvo za njega i o njemu (grčki *pistis*), posreduje između hermeneutike i kritike. Za razliku od hermeneutike, vjera nije slijepa za istinu, a za razliku od kritike traži bliskost sa svjedočanstvom onoga koji izlaže. Ipak bi me ljudi krivo shvatili kada bi iz toga zaključili da vjera nadomješta hermeneutiku i kritiku. Vjera može sumnju i slutnju samo preoblikovati u odlučujući čin, ali ih ne može proizvoljno nadvisiti. Obratno: bez hermeneutike vjera ne zna ništa o smislu teksta, a bez kritike ne zna ništa o istinitosti vjerničkog svjedoče-

⁸ H.-G. GADAMER, *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, Tübingen, 41975., str. 279.

nja. Vjera nije, naime, alternativa za znanje; ona je samo jedna mogućnost te istovremeno krepost gdje znanje upravo nije moguće.⁹ Vjera treba biti povezana s kritikom i hermeneutikom da bi uopće bila vjera. Ipak, s obzirom na djelovanje kritike te također i hermeneutike, vjera omogućuje da kritika sa svoje strane sumnjičenjem i osporavanjem bude vođena izlaganjem teksta te da izlaganje otvara pogled prema istini u svjetlu kritičkog povjerenja.

Jedna analogija iz prava može ovdje pridonijeti razumijevanju. Dužnost je suca saslušati izjave svjedoka te ih pomoću propitkivanja razumjeti, kako bi ih prosudio u vidu donošenja presude. Stoga, pojedinu izjavu svjedoka podlaže kritičnom ispitivanju. Na koncu će morati prihvatiti svjedočenje koje nije uzdrmano kritikom. Sučeva prosudba na nekom procesu sa svjedocima u konačnici temelji se na objektivnoj vjeri u svjedočanstvo. Ovdje pod objektivnom vjerom shvaćam vjeru koja nikako nije slobodna od sumnje i slutnje - određenog suca često nuka slutnja koja potpiruje subjektivnu sumnju u istinitost svjedoka i istinu svjedočanstva - nego ne može se suprotstaviti istinitosti svjedočanstva na temelju nesigurnih dokaza te ga stoga zadužuje da pređe preko vlastite sumnje. Bez takve sudske vjere brojni procesi ne bi mogli biti dovršeni, a ne bi došlo do poštivanja istine nego do krivih presuda i pravih zabluda koje kao takve ne bi bile otkrivene i upoznate zbog pomanjkanja dostatne dokazne grade.

Međutim, s druge strane analogija koju smo prije naveli pridonosi fizikalnoj relaciji neizvjesnosti pri shvaćanju hermeneutike i izlaganja. Poznato je kako je Heisenberg iz svoga otkrića relacije neizvjesnosti između impulsa i orbite jednog elektrona izvukao dva zaključka. Prvo, ovdje se ne trebamo dalje baviti time da zakon uzročnosti gubi vrijednost na temelju paradoksalnog ponašanja prirode u njezinu najmanjem kamenčiću jer se u temelju više ne može dokazati, tj. ne da se provjeriti niti falsificirati.¹⁰ Međutim, uzimat ćemo u obzir njegov drugi zaključak, naime da fizičar kao i svaki stručnjak za prirodne znanosti promatranjem i mjerenjem toliko utječe na svoj predmet istraživanja da je rezultat u razmaku između njegova vrednovanja i izlaganja već nadiden. Prema tome, neposrednost i sinkroničnost nisu prednosti prirodnih znanosti pred duhovnim znanostima.

⁹ Usp. G. K. CHESTERTON, *Heretics, chapter XII: Paganism and Mr. Lowes Dickinson*: "Charity means pardoning what is unpardonable, or it is no virtue at all. Hope means hoping when things are hopeless, or it is no virtue at all. And faith means believing the incredible, or it is no virtue at all."

¹⁰ Usp. S. W. HAWKING, *nav. dj.*, str. 59: "The uncertainty principle signaled an end to Laplace's dream of a theory of science, a model of the universe that would be completely deterministic: one certainly cannot predict future events exactly if one cannot even measure the present state of the universe precisely!"

Jednako tako tumač nekog teksta stoji pred dilemom da njegovo tumačenje, dok se još trudi oko shvaćanja, tako utječe na predmet shvaćanja da taj utjecaj neizbježno djeluje na izlaganje i razumijevanje. Teško je osloboditi se te dileme, ali se iskrivljivanje može otkloniti tako što izlagač neće mijenjati tekst nego sebe izložiti tekstu. Treba ne samo postavljati pitanja tekstu nego i prepustiti da tekst njega pita, dovoditi sebe u pitanje pred tekstom, izručiti se istini toga teksta. Međutim, da bi se to ozbiljno omogućilo, nužno je povjerenje, ono povjerenje koje je u Bibliji nazvano vjera (*pistis*). Dok se značenje grčke riječi *pistis* kreće između *povjerenja* i *vjernosti*, odgovarajući hebrejski izraz uz to još sadrži pojam *istine*. Kako god leksikografija u ovoj stvari dokazuje malo, ona ipak želi otvoriti oči onome tko želi vidjeti.

Takvo povjerenje u biti traži i hermeneutika: tko traži značenje a time i istinu jednoga teksta, zalaže značenje vlastite egzistencije u trostrukom smislu: on svoju egzistenciju prilaže, zaziva i stavlja na kocku. Kad se radi o istini, jeftinije je ne doći do razumijevanja.¹¹ Međutim, istina tako nije ni predmet empirijske spoznaje koja biva konstatirana nego više točka bijega i cilj povjerenja koje se usmjerava prema posljednjem.

Vjernost

Kako se vjernost sa svoje strane temelji na povjerenju, ona se kao krepost u procesu prevodenja susreće s otporima koje smo ranije prikazali. Pojam vjernosti u strogom smislu označava interpersonalnu strukturu odnosa, što znači da pretpostavlja interakciju barem dviju naravnih osoba. Vjernost je krepost koja obuhvaća trajanje, tj. ustrajnost u obećanoj zadaći i vremenu. Vjernost je način postupanja što se tiče osoba, pri čemu jedna osoba nešto obećava drugoj i to slobodno drži, bez prisile ili očekivanja nagrade. Za razliku od toga, kada govorimo o vjernosti tekstu, odnosno vjernosti izvorniku, upotrebljavamo metaforu kojom poduzimamo poštovanje kakvim se općenito odlikuje interpersonalna krepost "vjernosti" i vežemo se na način postupanja prema stvarima a da ne spominjemo *tertium comparationis*. Kada tu metaforičku uporabu interpersonalne kreposti prenosimo na prevodenje teksta, to prenošenje je moralno opravdano ako

¹¹ Usp. o tome također Gadamerove pojmove "Horizontverschmelzung", u: *Wahrheit und Methode. Grundzüge einer philosophischen Hermeneutik*, Tübingen, 1975., str. 289-290. Također usp. H.-J. KERIGK, *Unterwegs zur Interpretation. Hinweise zu einer Theorie der Literatur in Auseinandersetzung mit Gadammers 'Wahrheit und Methode'*, Hürtenwald, 1989., str. 38-45.

prevoditelj prihvaća dužnost vjernosti piscu teksta koji prevodi, jer bi pojam vjernosti bio lišen svoga bitnog, tj. personalnog sadržaja. Vjernost prevoditelja ne može značiti vjernost sintaktičkim strukturama izvornog teksta ili biti skućena na vjernost određenim rječnicima i sličnim djelima, tj. ne sastoji se od manje ili više uspjelog oponašanja sintaktičkih, morfoloških i leksičkih sklopova izvornog jezika u jeziku na koji se prevodi. Tko je svjestan da su naši sadašnji rječnici biblijskog hebrejskog i grčkog plod leksikografije 18. st. a bili su s više ili manje uspjeha revidirani u 19. i 20. st. te uz to zna da rječnici starogrčkog jezika u principu potječu iz srednjovjekovnih bizantinskih popisa riječi a da nisu bili bitno korigirani, ne može sebi računati za krepost što će minuciozno primjenjivati te rječnike na semantiku izvornih tekstova pisanih starogrčkim jezikom.¹² To još više vrijedi kada vidimo da se noviji rječnici temelje na starijima te ne samo što ne odstranjuju pogreške nego ih i dodaju. Stoga, ako metafora o vjernosti tekstu treba biti smisljena, ona ne može značiti vjernost rječnicima, gramatikama, hipotezama, teorijama sadašnje ili prošle filološke znanosti. Ako tu metaforu i svedemo na *tertium comparationis* točnosti, što bi značilo odstranjivanje personalnog sadržaja, zastarjela pomagala ne mogu omogućiti željenu točnost. Povrh toga, točnost je tehničko svojstvo koje se može primijeniti na aparate i čak na oružje. Na žalost, pucnji i granate mogu točno pogoditi. Točnost je tisuće svjetlosnih godina udaljena od vjernosti. Stoga naglašavam da pojam kreposti vjernosti kao metafora nije isto što i matematičko-tehnički pojam točnosti.

Prema tome, pojam vjernosti u pravom značenju treba se nalaziti u odnosu između pisca izvornog teksta i primjene toga izvornika na jezik na koji prevodi dotični prevoditelj. Kako postupak pisanja jednog komunikativnog teksta možemo shvatiti samo kao socijalni, tj. u odnosu na naslovnike ili primatelje, prevoditelja trebamo shvaćati kao posrednika između pisca i suvremenih primatelja ciljanog jezika. Iz toga, međutim, iz-

¹² Monografija jednog poznavatelja te građe pokazuje brojnim primjerima takvo stanje stvari, JOHN A. L. LEE, *A History of New Testament Lexicography*, New York u. a. 2003. Nakon što je ovaj autor opširno istražio, detaljno opisao i recenzirao oko 200 rječnika, ovako zaključuje: “New Testament lexicography has failed to deliver the results one might expect from such long-sustained attention. Instead of a commodity that provides accurately described meanings and a reliable summation of the relevant data, we have haphazard coverage of the latter and a considerably flawed treatment of the former... The truth of the situation... is barely known even to specialists...” (str. 177 sl). Usp. k tome predgovor (str. xi): “After five centuries of accumulation and refinement, the content of the major lexicons of our day might be expected to be highly reliable. It is not. Scrutiny revealed one instance after another of dubious method and material.”

lazi da vjernost autoru uključuje i vjernost primateljima, jer autor svakako želi da njegovo priopćenje dođe do tih primatelja. Stoga, plod vjernog prevođenja je samo onaj prijevod koji je prilagođen sintaktičkim, semantičkim i idiomskim pravilima ciljanog jezika.

Uspjelost prijevoda ne mjeri se po idiomatici izvornog jezika nego mnogo više po idiomatici suvremenog jezika na koji se prevodi. Izvornik upravlja tijekom prevođenja onoliko koliko se prijevod treba semantički slagati s izvornikom. Međutim, s obzirom na oblik izražavanja prednost imaju sintaksa, tipologija i idiomatika jezika na koji se prevodi. Isto tako nije proizvoljan oblik koji poprima original pomoću prijevoda na jezik prevođenja. Postupkom prevođenja upravlja također izvornik s obzirom na vanjski jezični i tekstualni oblik te određuje uradak. Svakako treba paziti na tipološke idiomatske razlike između jezika izvornika i jezika na koji se prevodi, jer kad dvojica govore isto, to ne mora bit isto.

Vjernost autoru i primateljima traži stoga da prevoditelj vjeruje u istinitost sadržaja onoga što prevodi, kako bi i primatelji došli do vjere u istinu. Time je vjernost prevoditelja autoru biblijskih tekstova vjernost tradiciji toga teksta, a to znači i vjernost Crkvi kao zajednici i mjestu gdje ti tekstovi bivaju čitani, izlagani i življeni.